

DE LA REVOLUCIÓ PER LA TERRA A LA REVOLUCIÓ PEL CIMENT

JOSEP M. PUIGGRÒS I JOVÉ

COORDINADOR DE LA SECCIÓ DE VITICULTURA I ENOLOGIA, ICEA
joseppuiggros@gmail.com

Resum

Catalunya, malgrat ser un país petit pel que fa a superfície, ha tingut una gran intensitat i diversitat de conflictes socials al camp. Això sobta a moltes persones no tan pròximes al nostre país.

Analitzarem, de manera especial, els que s'han produït des del final del segle XIX fins als nostres dies, sobretot els conflictes que han anat lligats a l'explotació i la propietat de la terra per a ús agrícola. Començarem a partir de l'arribada de la *fil·loxera* a les vinyes de casa nostra, amb el trastorn social que va comportar i les seves conseqüències. Analitzarem el que va succeir a partir de la proclamació de la República, la Generalitat i l'elaboració de la Llei de contractes de conreu. També el desenvolupament de les col·lectivitats agràries durant la Guerra Civil, la dictadura i les Hermandades de Agricultores y Ganaderos i, amb la democràcia, els nous sindicats i l'entrada al Mercat Comú.

Avui que moltes explotacions agràries s'han convertit en polígons o urbanitzacions, parlem del mateix país?

1. Introducció

Si volguéssim anar als orígens de tota l'aventura de la revolució per la terra, ens caldria retrocedir en el temps i transportar-nos fins al Neolític fa, uns deu mil anys, quan l'home va començar a ser pagès

amb el descobriment de l'agricultura, que quasi paral·lelament comporta en les primeres civilitzacions el desenvolupament de la propietat privada, a diferència dels pobles que es van mantenir com a caçadors recol·lectors i van continuar amb l'esperit col·lectiu i de reciprocitat.

A partir, doncs, de fa aproximadament uns deu mil anys, en què l'home decideix seguir el camí de la *civilització*, començarà un llarg procés de domesticar diversos animals i plantes per a ús propi, per la seva alimentació, i a la vegada transformarà el sòl per cultivar aquestes plantes o perquè pasturin aquests animals. Això aportarà al llarg de la història uns conflictes que encara duren. Els catalans, com a poble, no en som una excepció.

Aquesta comunicació la presentaré en nou apartats, que ens donaran una pinzellada del que ha passat entre les persones que eren propietàries de la terra i les que no en tenien o en tenien poca durant aquests cent anys i escaig, que van, com hem dit, des de l'aparició de la *fil·loxera* fins avui.

2. Antecedents

Per trobar-nos en una època de conflictivitat semblant a aquella de la qual parlarem hauríem d'anar al segle XV amb les guerres de les remences, període que va acabar el 21 d'abril de 1486 amb la sentència de Guadalupe. Pierre Vilar ens diu sobre aquesta sentència:

Què guanya el pagès? La llibertat, d'antuvi. L'abolició de la *remença*, dels mals usos, del dret de *prendre* i de *maltractar*. Aquesta és la veritable garantia. El pagès no esdevé amb això *propietari*. El dret *senyorial* i *emfitèutic* romandrà viu a Catalunya fins als nostres dies... Però la lluita entorn de la condició de les terres es va acabar per molts segles.¹

I també van quedar enrere cent anys de guerra agrària. Veiem que el pagès d'aquell temps volia, a part del seu respecte com a persona, una estabilitat pel que fa a l'ús de la terra, en un temps en què la majoria de la població vivia del treball de la terra. Però hauran de passar quasi quatre-cents anys perquè arribin canvis importants.

3. La fil·loxera i la rabassa morta

La segona meitat del segle XIX és una època d'ebullició a tot Europa pel que fa a temes socials. D'una banda, a partir de la revolució industrial, moltes persones treballen plegades en el mateix lloc de treball. Va sorgir la *fàbrica*. Catalunya va viure aquest fenomen com un gran centre industrial de l'Estat espanyol. Aquests centres de treball varen ser l'embrió dels moviments i sindicats obrers per a aconseguir millores socials i econòmiques. Però el camp català havia quedat enrere i les terres que varen venir dels processos de desamortització

1. P. VILLAR (1964), *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. II, *El medi històric*, Barcelona, Edicions 62.

religió i civil, en comptes de passar al poble, varen passar a la burgesia, que era qui tenia els diners per a comprar-les. Andreu Mayayo ens diu:

El camp català, doncs, no visqué un procés de proletarització a l'anglesa sinó de desnaturalització dels contractes de conreu emfitèutics, principalment de rabassa morta i d'extensió de la parceria. Les raons eren d'ordre econòmic i polític. Per un costat, l'emfiteusi i la rabassa morta havien permès la roturació de noves terres i concretament, l'especialització vitivinícola amb un cost baix. Per l'altre, eren institucions molt anhelades, emparades per l'ordenament jurídic i considerades intocables per les comunitats pageses en el moment que teòricament s'havia de procedir a l'expropiació i concentració de la propietat.²

En realitat el contracte de rabassa morta va tenir la màxima extensió en la segona meitat del segle XIX, període en el qual la vinya va arribar a un màxim mai vist de 385.000 ha; això passava el 1888. Aquest tipus de contracte donava dret al pagès perquè plantés una nova vinya en un terreny que posava en cultiu per primera vegada i també el dret a disposar de l'explotació d'aquesta vinya fins que tres quartes parts dels ceps fossin morts, i a la vegada el pagès havia de pagar una part proporcional de la verema. El pagès va trobar en la pràctica dels *colgats* i dels *capbreus* el sistema que convertís pràcticament aquest contracte en indefinit. En el primer cas es feia un clot al voltant del cep i es deixaven uns sarments a terra fins que brotaven, i en el segon es deixava una sarment sense esporgar, enterrat, fins que arrelava i brotava. En el moment que va aparèixer la plaga de la fil·loxera, a França, es va produir una eufòria econòmica per les vendes que es feien a aquest país i els propietaris varen començar a pensar que era hora de limitar el contracte, i així és com varen començar els primers conflictes socials. Però com que encara tothom guanyava diners i la mà d'obra era abundant, hi va haver una treva. Aquesta es va trencar tant per la via jurídica com per la pràctica. Per la via jurídica perquè els elements més progressistes de l'Estat espanyol volien redimir aquest tipus de contracte, i com cal suposar no tothom hi estava d'acord. I el pràctic es va produir quan va arribar la fil·loxera a Catalunya (1891-1900). Les vinyes varen quedar mortes de *debò* i els propietaris varen tenir les mans lliures de renovar o no el contracte als seus antics parcers, però sobretot va ser un gran desastre econòmic. Com diu Albert Balcells «L'àrea vinícola va quedar reduïda de 385.000 ha l'any 1888 a 41.385»³ i encara, de les que varen quedar només 12.268 estaven replantades amb peus americans resistents a la fil·loxera, per la qual cosa per a tornar a recuperar el cultiu calia invertir molt, ja que havia de replantar novament les vinyes amb els peus americans. A partir d'aquests moments hi va haver una lluita molt violenta al camp català. Se'n van fer ressò diferents

2. Andreu MAYAYO (1995), *De pagesos a ciutadans*, Catarroja, Afers.

3. Albert BALCELLS (1968), *El problema agrari a Catalunya (1890-1936)*, Barcelona, Nova Terra.

autors, entre ells Joaquin Costa, que considera injusta la situació del pagès català. Aquesta violència va ser provocada per gent exaltada i l'Exèrcit i la Guàrdia Civil havien de protegir les veremes per tal que no fossin destruïdes. Es van incendiar boscos i sembrats. Tot això portarà unes conseqüències que tractarem en els punts següents.

4. Els primers sindicats

Per començar, cal veure, com diu A. Mayayo a *De pagesos a ciutadans*, a Europa els partits socialistes i, en especial, la socialdemocràcia alemanya (SPD), discutia sobre la manera d'abolir la propietat privada i la socialització dels mitjans de producció. Això no ho compartia de la mateixa manera el Partit Socialista francès que en el seu congrés, celebrat a Marsella el 1892, respectava la propietat privada, però en canvi volia millorar els contractes de conreu i crear cooperatives. I encara Engels s'afegeix a la discussió de la defensa de la propietat col·lectiva de la terra. Tornant al mateix llibre de Mayayo: «Les arrels de naixement del sindicalisme agrari català cal cercar-les en el societarisme pagès desvetllat arran de la crisi agrària de fi de segle i en els corrents democràtics —radicals hereus del sexenni revolucionari» (p. 46). Un feix de conflictes passen per tot Catalunya en aquest període, però el bressol del nostre cooperativisme és la Conca de Barberà, on es fundà el primer Sindicat Agrícola de l'Estat espanyol, a Barberà de la Conca, el 1894. Segons Gabriel Serra Cendrós,⁴ en aquesta zona el moviment cooperatiu s'inicia degut a la crisi agrícola i al problema de la fil·loxera, del que ja hem parlat. La primera llei estatal que regula els sindicats (cooperatives) és del 1906.

En aquesta comarca, a més, s'inicia el que s'anomenarà els cellers cooperatius dels *pobres* i els dels *rics*. Els dels pobres varen néixer en l'entorn de les societats de treballadors agrícoles i, com diu Gabriel Serra, feien una acció de resistència enfront dels propietaris agrícoles amb un ideari republicà. Varen ser construïts pels mateixos socis, sense pretensions arquitectòniques ni estètiques. L'altre model de cellers, el del sindicats dels *rics*, es desenvolupa a partir del 1906, a partir de la Llei de sindicats, i aprofita la reducció de càrregues fiscals i els crèdits que va concedir el Banc d'Espanya. Promoguts per la burgesia catalana, varen ser projectats per arquitectes famosos com Cèsar Martinell i Pere Domènech Roura, entre d'altres, amb elements modernistes, com és el cas del de l'Espluga de Francolí (1913).

Mayayo, als sindicats dels pobres els anomena *els de la via revolucionària*, i en formen part petits propietaris, arrendataris, parcers i jornalers, amb preses de decisions de manera que cada soci era un vot. Als altres els anomena *els de la via reformista*, en què els vots són en proporció del nombre de ceps que cada soci té i trigarà molt de temps fins que establiran el sistema de *cada home un vot*. A Catalunya, al revés que a Euskadi, no es desenvoluparan sindicats confessionals, i el seu espai l'ocuparà l'Institut Agrícola de Sant Isidre (IACSI), fundat el 1851.

4. «Descobrir la Denominació d'Origen Conca de Barberà en directe», Tarragona, 17 de novembre 2007, ICEA, URV.

5. El sindicalisme de classe

El sindicalisme de classe a Catalunya entra molt aviat al camp a conseqüència de la seva introducció primerenca a la indústria. Tres grups ideològics diferents intentaran dominar el camp català: la UGT, la CNT i la UR (Unió de Rabassaires). D'aquests tres sindicats, el que tindrà menys presència serà la UGT, per la poca presència del PSOE a Catalunya. Això canviarà a partir de la fundació del PSUC, que també demana suport a aquest sindicat. És interessant, pel tema que tractem, conèixer el que deia el primer esborrany del programa agrari d'aquest sindicat (UGT): «La propiedad privada es antisocial, o contraria a los intereses de la sociedad en cuanto sirve de instrumento para que unos exploten el trabajo de otros creando por un lado el salario y por el otro la ganancia.» (Mayayo, *De pagesos a ciutadans*, p. 86).

L'anarcosindicalisme, encara que havia nascut als nuclis urbans i tenia un gran implantació a Barcelona, va entrar també a les zones rurals. La situació del camp català, en general, no era tan desesperada com a Andalusia. Allí només hi havia jornalers (la majoria) i *señoritos*, els grans latifundistes, per la qual cosa calia assolir aquesta propietat per a convertir-la en treball col·lectiu. Tot i així el moviment va tenir força al voltant de Barcelona, a les comarques tarragonines i també a una part de les de Lleida.

El sindicat que sense cap mena de dubte serà hegemònic fins a l'any 1939 va ser la Unió de Rabassaires, que es va fundar l'any 1922 i va tenir com a base important les societats obreres de l'Alt i el Baix Penedès, que integrava parcers, arrendataris, jornalers i petits propietaris, que sota l'empenta de Lluís Companys federa diferents sindicats de pagesos locals i comarcals.

La fundació va tenir lloc el 6 d'agost de 1922, i el domicili social se situà a Martorell. El mateix any, el 15 d'octubre, apareix la seva publicació periòdica *La Terra*, com la de la Unió de Pagesos actual. El 15 de gener de 1923 es fa el primer congrés, amb una assistència de tres mil delegats en representació de vint mil associats; la declaració de principis deia: «Només el treball crea drets efectius per a la possessió i usdefruit de la terra.» La Unió de Rabassaires, com altres organitzacions, s'hagué d'hivernar per força durant la dictadura de Primo de Ribera, torna a rebrotar amb força amb la República, i a l'any 1933 era present en més de dues-centes localitats de Catalunya.

6. La República, la reforma agrària i la Llei de contractes de conreu

Durant els primers mesos, el nou règim de la Segona República espanyola, proclamada el 14 d'abril de 1931, se centra en la qüestió agrària, a la qual dedica molts esforços. L'objectiu era assolir un procés de reforma gradual que comportés una redistribució de la propietat de la terra i unes millors condicions de vida, especialment per a la gran quantitat de treballadors de la terra que existien al centre i sud peninsular. Així, entre abril i juny de 1931, el Govern republicà promulgà tot un seguit de decrets que prohibiren expulsar els arrendataris de les finques, i obligaren els propietaris a no contractar jornalers d'altres municipis fins que no estiguessin treballant tots el de la seva localitat.

El 21 de maig de 1931 fou creada la Comissió Tècnica agrària que hauria de redactar un projecte *de reforma agrària* que havia de possibilitar cada any l'accés a la propietat de la terra de seixanta mil a setanta mil famílies. Es creava l'Institut de la Reforma Agrària. El setembre de 1932 fou aprovada la llei que, a pesar del seu caràcter moderat, va provocar el cop militar de Sanjurjo. La propietat privada era considerada inviolable i, per tant, s'hagué d'indemnitzar els propietaris de les terres expropiades amb bons de l'Estat. Tot i així, com hem vist, va tenir des del primer moment l'aferrissada oposició dels propietaris agraris i de la dreta antirepublicana.

D'altra banda, el Govern de la Generalitat, de la mà del conseller d'Agricultura, després d'una llarga gestió, va aprovar el 21 de març de 1934 la Llei de contractes de conreu, que fou una llei reformista que es mantenia en una línia de respecte a l'ordre liberal i a la propietat privada de la terra, tot i que reconeixia una funció social limitadora i s'encaminava a garantir l'estabilitat dels conreadors i a augmentar el nombre de propietaris. Tot i així genera una forta oposició per part dels grans propietaris rurals, organitzats en l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, i genera un important conflicte entre el Govern català i el de la República, alhora que s'aguditzava la conflictivitat existent al camp català; tot plegat va portar als Fets d'Octubre de 1934. Caldria pensar si els propietaris que varen defensar la posició més extrema en aquest conflicte eren prou conscients de les conseqüències que portaria l'anul·lació de la mencionada Llei en la confrontació Estat-Generalitat en el famós Bienni Negre. Aquest tema hauria costat d'entendre en qualsevulla país democràtic de l'Europa d'abans i d'ara. I ens referim novament a Mayayo en l'obra *De pagesos a ciutadans*: «Si la llei de contractes de conreu no en tenia res, de revolucionària i en canvi era més aviat moderada i mantenia els principis de la propietat privada i també de la renda agrària, per quins set sous els propietaris la blasmen i aprofiten l'ocasió per trencar les regles del joc?» (p. 154). A partir d'aquest moment la lluita social entre pagesos i propietaris va ser oberta i total.

7. La revolta i les col·lectivitzacions agrícoles

El febrer de 1936 a l'Estat espanyol guanya les eleccions la coalició de partits que formen el bloc d'esquerres, després del govern de les dretes anomenat el Bienni Negre, que després dels fets d'Octubre va comportar la suspensió i l'empresonament del Govern de la Generalitat, amb el president Companys inclòs. Però ara les coses aniran molt de pressa en totes les direccions. Cal destacar, per exemple, i per al tema que tractem, la celebració l'1 de maig del 1936 del Congrés confederal de la CNT a Saragossa, en què es van fixar les reivindicacions següents, segons José Peirats: «a) Expropiación sin indemnización de las propiedades de mas de 50 hectáreas de tierra, b) confiscación del ganado de reserva, apareos de labranza, máquinas y semillas que se hallen en poder de los terratenientes expropiados, c) revisión de los bienes comunales y entrega de los mismos a los sindicatos de campesinos para su cultivo y explotación colectiva.»⁵ Aquest mateix document parlava

5. José PEIRATS (1976), *Los anarquistas en la crisis política española*, Madrid, Ediciones Júcar.

d'altres mesures fiscals i de la revisió de les rendes com era el cas dels rabassaires; fins aquí eren intencions i el Govern no permetia que res d'això s'apliqués. Pocs dies després, la Unió de Rabassaires també va fer el seu congrés i aquest dictaminà, sobre el règim de propietat, entre altres coses: que es considerava que la terra era propietat col·lectiva de la societat, o que els fruits del treball són per a qui els ha produït. De tot això, n'era conscient Lluís Bassedas i Montaner, president de l'IACSI, quan a la primavera del 1936 donava l'alerta a tots els propietaris agrícoles i deia: «Desitjaria que, a la meua crida, emprenguésiu arreu, arreu, una campanya de propaganda, en la qual cadascú sigui un apòstol per aconseguir duplicar i quadruplicar en poc temps el nombre de soldats d'aquesta santa causa a favor de la qual propugnem, o sigui la defensa de la propietat i el foment i progrés de l'Agricultura. Únicament essent molts, convençuts i disciplinats sota els plecs d'una bandera, podrem trobar-nos en situació d'avantatge enfront de les lluites que passem i potser encara de les més greus que s'acosten.»⁶ Això connectava amb el conflicte iniciat a la tardor del 1934.

Arribem al 18 de juliol de 1936 amb el cop d'estat dels militars rebels. A Catalunya, fracassa, i Barcelona s'organitzarà a partir de les forces que varen aturar el cop: el poble i les forces d'ordre públic de la Generalitat, a les quals es va afegir la Guàrdia Civil, tots plegats els pilars de la defensa de la República. I aquests obrers amb les armes a la mà van iniciar la revolució. Aquest moviment revolucionari va destruir bona part de l'estructura capitalista, tant a Barcelona com a la resta de Catalunya, i es va passar a col·lectivitzar les empreses dels transports i les propietats agràries incautades. Però la realitat era crua, era només el començament d'una guerra civil. Continuant amb el tema de la terra, que és l'objecte d'aquesta comunicació, en aquest període és quan hi haurà els canvis més profunds, com diu Javier Tébar: «El que es va produir fou un dur enfrontament entre dues concepcions respecte de la socialització de la terra. La CNT defensava la col·lectivització gestionada pel municipi, constituïda voluntàriament o bé a partir de grans finques confiscades, amb formes de govern pròpies del comunisme sota la direcció dels comitès revolucionaris locals. En un sentit contrari, els moviments sindicals de la UR i de la UGT, el PSUC a Catalunya, i el PC i el PSOE a la resta d'Espanya, defensaven la propietat individual i propugnaven la nacionalització de la terra, concebien el procés com una reforma agrària controlada estatalment. Aquests plantejaments coincidien amb els d'alguns sectors polítics moderats, com ERC a Catalunya, en la concepció de fer front a la Guerra com a prioritat, a la qual cosa s'havien de subordinar els plantejaments sobre la forma d'explotació de recursos de tots tipus, incloent-t'hi els agraris.»⁷

Tot i les diferents tendències es va fer un pacte entre la CNT, la UGT i la UR, el 19 de desembre de 1936, pel que fa al tema de les col·lectivitzacions i tot i el pacte hi hauria molts grinyols.

6. R. BASSEDAS (1936), «Agricultors de Catalunya. Déu vos guard», *Revista de l'IACSI*, núm. LXXXV (abril), p. 126.

7. JAVIER TEBAR HURTADO (2006), «Guerra, revolució i contrarevolució al camp», a *Història agrària dels Països Catalans*, vol. IV, p. 583.

Pel que fa a les col·lectivitats a Catalunya, F. Mintz⁸ diu que la xifra mínima de col·lectivitats agrícoles va ser dues-centes noranta-set i la màxima, de quatre-centes, amb un total de setanta mil persones. És clar que a Catalunya la força era la ciutat en els serveis i la indústria que agrupava unes cinc-centes seixanta mil persones, segons el mateix autor, el 55 % del total de l'Estat espanyol. Quant als resultats, no tothom té el mateix parer. Pels anarquistes no tan sols es va mantenir, sinó millorar la producció i a la vegada es van realitzar als seus locals campanyes d'alfabetització i culturització. Pels altres grups, el resultat no va ser tan positiu segons una enquesta que va endegar el conseller d'Agricultura Josep Calvet, de la UR, i que va donar un resultat en què en seixanta-sis localitats estaven contents amb les col·lectivitats i en dues-centes no. Vist així hagués tingut raó la UR en voler inicialment desenvolupar el cooperativisme i no el col·lectivisme. Aquest tema l'hauem de deixar fins a la pròxima revolta per a desempatar-lo, ja que l'1 d'abril de 1939 el general Franco va acabar amb aquesta experiència (a Catalunya uns mesos abans) i ens obliga a entrar a la pròxima etapa.

8. La contrareforma

El primer fet important, a part de les represàlies, és la desaparició de totes les reformes agràries de la República i de la Generalitat. Es tornen les terres als antics propietaris i a canvi hi ha una usurpació de béns dels sindicats, ateneus i terres dels que marxen a l'exili que no tenen ningú que se'n faci càrrec. Es creen les *centrales nacional sindicalistas* (CNS), el sindicat vertical, i així molts dels antics sindicats agrícoles són ocupats per les noves *hermandades sindicales agrarias*, que són locals comarcals i provincials. Després vindran les *cámaras oficiales agrarias*, que tindran més vides que els gats. Una part de l'antiga Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (USAC) va passar a les *hermandades*.

Es fa una nova Llei d'arrendaments rústics el 23 de juliol de 1942 i es defensa la parceria enfront de l'arrendament.

Es va produir, segons Roser Majoral,⁹ el control dels productes de primera necessitat, farina, oli, etc., i a la vegada surt el mercat negre i l'estraperlo, tot acompanyat pels ciutadans *normals* que haurien de comprar amb la cartilla de racionament. A les zones de blat va ser important el Servicio Nacional del Trigo. L'Estat compra i fixa el preu del blat i ven la farina. Però sense adobs i gens de modernització, quant a llavors i maquinària, els rendiments no superen els de la República fins entrats els anys cinquanta.

Els sindicats varen haver de presentar nous estatuts a l'Obra Sindical de Cooperación per a ser legalitzats i s'adheriren a la Unión Territorial de Cooperativas del Campo (UTECA). A Catalunya s'acaba el concepte unitari dels antics sindicats de Catalunya, la USAC.

Amb el procés de modernització que començarà els anys seixanta es produeix una acceleració sense precedents de l'èxode rural a la ciutat.

8. F. MINTZ (2006), *Autogestión y anarcosindicalismo en la España revolucionaria*, Madrid, Traficantes de Sueño, p. 144.

9. Roser MAYORAL MOLINER (2006), «De la Guerra Civil a la Unió Europea», a *Història agrària dels Països Catalans*, vol. IV, p. 605-607.

9. Tornem a la democràcia

Tal com hem vist, entre el 1960 i el 1970, amb el que podríem anomenar la *revolució del tractor*, hi ha una pèrdua molt important de població al camp català. Lleó Benelbas¹⁰ ens mostra que el 1950 la població activa agrària a Catalunya era el 22 % i el 1970, el 8,4 %, és a dir, en vint anys es perd la meitat en xifres absolutes de la població. I pel que fa a la tinença de la terra, s'alleugereix, no el sistema de tinença, sinó la quantitat disponible per als qui volen o poden continuar fent de pagès, que serà diferent per a cada comarca i especialment si és regadiu o secà o segons el tipus de cultiu. En canvi, en el mateix treball ens mostren com no va canviar gaire el sistema d'explotació, l'arrendament i la parceria. L'any 1971 representen el 41 % de la terra de cultiu i el sistema de parceria encara era el més important amb un 24 %, enfront del 17 % de l'arrendament. Per tant, tal com diuen aquests autors, per a millorar les explotacions agràries s'havia de passar per la reforma dels contractes de conreu. Si bé una bona part dels pagesos que varen quedar es van trobar en la situació de ser propietaris de les seves terres i en tenien en arrendament o parceria d'altres. Aquests mateixos autors que hem citat proposaven que si es volien fer inversions per a millorar les estructures calia primer una revisió dels contractes de conreu, de manera que s'hauria de fer-ne una normalització i donar més seguretat jurídica al parcer. Cal destacar el paper que ha tingut en la nova etapa la creació del sindicat Unió de Pagesos, el novembre del 1974, que recollia la tradició, d'una manera especial, de l'antiga Unió de Rabassaires. El 1976 el nou sindicat va elaborar una ponència per a una nova llei de contractes de conreu. La Unió de Pagesos creu que es produirà un gran avenç tant en el terreny econòmic com social quan la terra sigui per a qui la treballa.

Arribem al 3 d'abril de 1979, data en què se celebren les primeres eleccions democràtiques als ajuntaments. Aquests tindran un paper decisiu en la utilització futura del sòl a cada municipi. I serà a partir dels anys vuitanta en què començarà el nou canvi, que encara no ha parat, que ha estat la gran expansió urbanística que ha engolit com un terratrèmol submarí centenars d'hectàrees de sòl agrícola per a primeres noves residències, per a segones residències, per a nous polígons industrials, per a serveis, i per què tot el turisme i més pugui encabir-se al nostre petit territori. Primer va ser als voltants de Barcelona i la costa, després a la muntanya, i ara és a tot arreu. Infinites plans d'ordenació del territori. I es pot dir que els casos de la defensa de la terra com el dels parcers de Montagut aviat quedaran per a la història, i amb això entrem a l'última part.

10. Quins seran els conflictes del segle XXI

El primer conflicte del segle XXI tal com es va discutir a la XXI Jornada d'Agricultura a la UCE, que organitza la ICEA, és si en aquest segle quedaran pagesos per a explicar-ho. La pressió sobre el sòl és fortíssima i la moral de continuar l'ofici de pagès és molt baixa. Avui

10. LEON BENELVAS, XAVIER GARCIA i JOAN TUDELA (1977), *Unió de Pagesos. El sindicat de camp*, Barcelona, 7x7 Edicions.

només el 2 % de la població activa catalana es dedica a l'agricultura i representa l'1,4 % del nostre producte interior brut. Els *grans experts* del nostre país, sempre davant d'aquestes xifres tan reals, ens diuen: hi ha menys explotacions pageses, però produïm més, i la indústria alimentària és el 5, el 6 o el 7 %. Però això molt em temo no convenç el pagès, que diu als seus fills «feu el que vulgueu menys de pagès». I aleshores és quan ens fem la pregunta següent: tenim agricultura a Catalunya sota el model d'empresa familiar agrària, amb un sentit social d'utilització del sòl per molt de temps?

11. Conclusions

Fins aquí hem fet un recorregut, d'una mica de més de cent anys, de l'ús i de les formes d'explotació de la terra a Catalunya, que hem començat al final del segle XIX. Hem vist que el pagès, l'home que vivia de treballar la terra i explotar-la per a la producció d'aliments (d'origen vegetal i animal), va haver de lluitar per tenir unes condicions dignes de tinença que li permetés a ell i a la seva família viure dignament. Va ser una lluita quotidiana durant quasi tot el segle XX. Des dels rabassaires, els col·lectivistes, els parcers, els que volien uns contractes de conreu més favorables fins als que volien tot el contrari i defensaven la propietat privada al límit, amb una guerra civil entremig amb molts de morts i ferits pels conflictes de cada episodi. I ara ens trobem que aquella terra que va costar tant de sacrifici es liquida ràpidament a una velocitat que cap dels que varen ser actors haguessin pogut pensar. Centenars d'hectàrees han passat a ser urbanitzades i en ocasió del gran Saló Construmat de la Fira de Barcelona algú va dir, l'1 de maig, en el *Telenotícies* del migdia de TV3 que si es volien fer pisos socials els ajuntaments tenien la paraula i havien d'oferir sòl, canviar camps de patates per pisos. És a dir, la culpa que no hi hagi pisos socials és dels camps de patates. A partir d'aquesta nova situació no cal parlar més de la revolució per la terra, sinó de *la revolució pel ciment*.

Bibliografia

BALCELLS, ALBERT (1968), *El problema agrari a Catalunya (1890-1936): La qüestió rabassaire*, Barcelona, Nova Terra.

BENELBAS, LEÓN; GARCIA, XAVIER; TUDELA, JOAN (1977), *La Unió de Pagesos: El Sindicat del camp*, Barcelona, 7x7 Edicions.

CAMINAL I BADIA, MONTSERRAT (1979), «L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (1851-1901)», Barcelona, Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història. [Tesi doctoral]

COSTA, J. (1973), *Oligarquia y caciquismo. Colectivismo agrario y otros escritos*, Madrid, Editorial Alianza.

Història agrària dels Països Catalans (2006), vol. IV, Barcelona, Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació.

IGLÉSIES, J. (1968), *La crisi agrària de 1879-1900: La fil·loxera a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62.

MAYAYO I ARTAL, A. (1995), *De pagesos a ciutadans*, Catarroja, Afers.

MINTZ, F. (2006), *Autogestión y anarcosindicalismo en la España revolucionaria*, Madrid, Traficantes de Sueños.

PEIX, A. (1999), *25 anys de la Unió de Pagesos*, Lleida, Pagès Editors.

PEIRATS, J. (1976), *Los anarquistas en la crisis política española* [en línia], Madrid, Ediciones Júcar. <<http://www.somnislibertaris.com/libro/losanarquistas/index01.htm>> [Consulta: 20 abril 2007].

RIBAS, M. (1974), «La Unión de Sindicatos Agrícolas de Cataluña (USA)», Barcelona, Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història. [Tesi doctoral]